

з хореографічним колективом, фахова підготовка студентів-хореографів у ВНЗ, теорія і практика балетмейстерської діяльності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MARTYNENKO Olena Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, head of Choreography Department of Berdyansk State

Pedagogical University, Honored Worker of Culture of Ukraine.

Circle of scientific interests: Theory and Methods of working with choreographic collective, professional training of students-choreographers in higher education, theory and practice of ballet master activities.

Дата надходження рукопису 22. 04. 2017 р.

УДК 378:[37.011.3-051:78]

МІЩАНЧУК Вікторія Миколаївна –

кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри музикознавства,
інструментальної та хореографічної підготовки
Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: victoriya.n.m@gmail.com

КОМУНІКАТИВНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ КОМПОНЕНТ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА З ВИКОРИСТАННЯМ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Питання впровадження інновацій у фахову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва є особливо актуальними для музичної освіти України, важливою складовою якої виступає музично-виконавська підготовка. Вона вимагає від майбутнього фахівця володіння знаннями у сфері музичного мистецтва для проникнення у глибини музичних творів, розкриття змісту, створення неповторного образу композиції й відтворення його у живому звучанні, оволодіння музично-виконавськими вміння та навичками (вокальними, хоровими, інструментальними), інтерпретації музичних творів, уміння створювати атмосферу емпатійно-діалогового спілкування зі слухацькою аудиторією. Вирішення проблеми ефективності музично-виконавської підготовки ми вбачаємо у використанні сугестивних технологій, де вплив одного партнера на іншого відбувається за допомогою вербальних та невербальних стимулів, які сприятимуть розкриттю внутрішнього потенціалу особистості, налагодженню комунікативних зв'язків між учасниками творчого процесу та допоможуть реалізувати свої здібності та можливості у практичній діяльності.

Музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва з використанням сугестивних технологій розглядається нами як складне системне утворення, де важливе місце у її структурному складі відведено комунікативно-компетентісному

компоненту. Особливістю даного компоненту є володіння необхідною базою знань, умінь та навичок для побудови діалогового спілкування між учасниками навчально-виховного процесу, що передбачає обмін інформацією, її обговорення, висловлювання кожною особистістю власної думки, пошук цікавих ідей у створенні музичних образів. Важливим аспектом в організації творчої взаємодії виступає компетентність майбутніх учителів музики щодо використання вербальних, невербальних та музично-виконавських засобів впливу на особистість, адекватного оцінювання набутого мистецького досвіду, аналізування нестандартних ситуацій та вирішення творчих завдань. Саме компетентність майбутнього фахівця у сфері побудови комунікативних відносин зі своїми учнями забезпечує їхню ефективність та продуктивність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі теоретичні та методичні проблеми музично-виконавської педагогіки обґрунтовані Л. Баренбоймом, Г. Коганом, Г. Нейгаузом, Г. Ципіним, О. Шульпяковим та ін.; питання пізнання та сприймання мистецьких явищ знайшли своє відображення у дослідженнях Б. Асаф'єва, Л. Мазеля, В. Медушевського, Е. Назайкінського, О. Рудницької, Б. Яворського та ін. Музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики у наукових працях розглядається в різних аспектах: інструментально-виконавська підготовка (Н. Гуральник, Л. Гусейнова, А. Душний,

В. Шульгіна та ін.), вокальна та диригентсько-хорова підготовка (А. Козир, Л. Куненко, Н. Овчаренко, Т. Островська, П. Ніколаєнко та ін.). Проблемою підвищення ефективності музично-виконавської підготовки та удосконалення виконавської майстерності займались В. Зайцева, В. Крицький, С. Ліпська, І. Мостова, В. Федоришин, Т. Юник та ін.

Положення про застосування сугестивних засобів та сугестивних технологій у підготовці майбутніх учителів музики висвітлені у працях Е. Економової, Г. Єржемського, А. Козир, Л. Масол, В. Петрушина, О. Полякової, Т. Рейзенкінд, О. Рудницької, В. Федоришина.

Питання професійної компетентності знайшли своє відображення у дослідженнях Н. Алмазової, Ю. Ємельянова, В. Кальней, Л. Петровської, О. Пометун, О. Ушакової, С. Шишової. У сфері музичної освіти питання специфіки компетентнісного підходу до фахової підготовки вчителя музики висвітлювали у своїх наукових роботах Е. Абдулін, Л. Гусейнова, В. Крицький, В. Орлов, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Ростовський та ін. Дослідники Н. Бахонько, М. Бахтін, О. Економова, М. Каган, В. Мясичев, О. Рудницька, Г. Ципін займались розглядом музичного мистецтва як предмета спілкування учасників навчального процесу та засобом сугестивного впливу на особистість.

Мета статті полягає в аналізі комунікативно-компетентнісного компонента як невід'ємної складової у структурі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження дозволив з'ясувати, що, за визначенням О. Пометун, компетентність представляє собою складну інтегровану характеристику особистості, яка включає набір знань, умінь та навичок для виконання певних функцій у вирішенні проблемних ситуацій. О. Ушаков під компетентністю розуміє здатність людини реалізувати свої знання, вміння, досвід, особистісні якості на практиці для досягнення успіхів у професійній сфері. Такої ж думки дотримуються С. Шишова та В. Кальней, в дослідженнях яких компетентність постає здатністю особистості до певних дій на основі набутих універсальних знань. Н. Алмазова вважає, що про компетентність можна тоді говорити, коли мова йде про якісне використання компетенцій. Останні ж визначаються як володіння людиною знаннями та вміннями в

певній сфері діяльності.

На думку А. Козир, В. Федоришина, компетентність є особливою необхідною для вчителя музики. Оскільки вона дозволяє планувати, контролювати та корегувати професійну діяльність з організації творчої взаємодії, знаходити нестандартні рішення, самостійно набувати нові знання та вміння [3]. Слід зазначити, що у дослідників Ю. Ємельянова і Л. Петровської комунікативна компетентність розуміється як здатність особистості орієнтуватись у різних ситуаціях педагогічного спілкування, готовність до розуміння власних й інших учасників мотивів, інтересів, стратегій поведінки.

Особливе місце у спілкуванні партнерів посідає музика. Вона вважається найважливішим засобом комунікації, сприяє діалогу, нормалізації душевного стану особистості та її єднання з іншими людьми. Такої ж думки дотримується Г. Ципін, який вважає, що музика допомагає майбутнім учителям музики спілкуватись з аудиторією (учнями, слухачами), виражати свої внутрішні почуття, сприяє розумінню інших і виступає особливою формою спілкування між сучасниками та поколіннями різних епох. Як зазначає В. Мясичев, музика здійснює вплив на вчинки та поведінку людини. Мова музики має своє відображення в інтонаційно-художній природі [6]. Завдяки специфічній семантичній мові, своїм засобам виразності (висоті, гучності, тембру, довжині темпу, способу звуковидобування, артикуляції), музика здійснює сугестивний вплив на слухача під час її сприйняття або в процесі створення чи виконання. Тобто, музика як вид мистецтва виступає не тільки засобом спілкування майбутнього вчителя музики зі своїми учнями, членами творчого колективу, а й засобом впливу на них.

Виходячи зі специфічності діяльності майбутнього вчителя музики, Г. Ципін трактує спілкування учасників навчання, «як особливу діяльність, направлену на створення в шкільному музично-педагогічному процесі таких комунікативних зв'язків і відношень, які найбільшою мірою відповідають природі музичного мистецтва, художньо-творчим способам спілкування з ним» [6, с. 16]. Слід зазначити, що комунікативний процес здійснюється за участю таких партнерів: викладача, студента і музичного твору. У процесі роботи над музичним твором, за Г. Падалкою, відбувається «полісуб'єктне спілкування» між автором твору, виконавцем та слухачем. Мистецький твір є носієм інформації, «духовним посланням» автора до своїх читачів, слухачів, глядачів [5, с. 18].

У спілкуванні між викладачем та студентом, коли основним предметом взаємодії виступає музика, важливе місце посідає діалог. Як зазначає О. Рудницька, діалогічне спілкування, виступаючи складним багатограним процесом, визнає кожного суб'єкта рівноправним партнером, дозволяє взаємовпливати та взаємозбагачувати один одного. У таких відносинах людина має можливість бути собою, а партнер сприймає її як унікальну та неповторну особистість. Це є актуальним у спілкуванні партнерів з музикою, яка за своєю природою є діалогічною, бо відбувається зв'язок між нею та реципієнтом [7].

Науковець М. Бахтін у своїх дослідженнях висловлює думку, що спілкування з мистецтвом має діалогічну природу, є основою «пошуку істини між людьми», їхньої усвідомленості себе як активного учасника музичного процесу. М. Каган вважає, що структура діалогу найяскравіше моделюється музикою. Використання форм дуету, тріо, квартету та оркестру, в процесі ансамблевого музикування, утворює взаємодію окремих партій, їхню взаємозалежність. Під час творчої імпровізації відбувається взаємодія між композитором і співавтором-інтерпретатором, які мають «спільну тему» для розмови, а також під час прослуховування музики [2]. Діалогічне спілкування особистості з музичними творами, з іншими суб'єктами музично-виконавської діяльності сприяє розвитку комунікативності, розумінню себе та інших партнерів.

Окреслюючи основні вимоги до музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій, доцільно зазначити, що налагодження стосунків між викладачем і студентом, розуміння одне одного багато в чому залежить від компетентності сучасного педагога створювати умови психологічного комфорту, атмосфери радості, успіху. На думку П. Каптерева, позитивна відкрита атмосфера навчання є сприятливою для досягнення явищ навколишнього світу, а використання викладачем сугестивних засобів впливу на студента позитивно відображається на створенні у свідомості вихованця власного неповторного процесу. Лише за таких умов діяльність викладача може досягти мети, а якщо цього не станеться, то всі намагання будуть марними і залишаться поза внутрішнім сприйняттям студента.

Отже, особлива атмосфера творчого

піднесення у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в єдності з позитивною установкою до навчання та виховання сприяє передачі студентам знань, емоцій, відчуттів, допомагає між ними утворити єдине нерозривне ціле.

Розглядаючи питання музичного спілкування, дослідники О. Економова і Н. Бахонько зазначають, що учень у взаємодії з викладачем виступає активним перетворювачем наданої інформації, а не тільки її «поглиначем» [1, с. 123]. Музично-педагогічне спілкування є складовою частиною професійної творчості педагога-музиканта і виконує певні функції, які в своїй цілісності забезпечують досягнення високих творчих результатів. Так, О. Економова і Н. Бахонько виокремлюють виховну, організаційну та художньо-естетичну функції [1]. У дослідженнях Г. Ципіна це інформаційно-комунікативна, регуляторна та афективно-комунікативна функції [6].

Доцільно зазначити, що важливу роль у спілкуванні учасників процесу навчання, у впливі партнерів один на одного відіграють професійні якості викладача. На думку Ш. Амонашвілі, взаємодія між учасниками навчального процесу характеризується здатністю вчителя встановлювати контакти зі своїми вихованцями, розумінням і взаємним впливом один на одного та залежить від особистісних якостей викладача, його індивідуального стилю роботи, володіння прийомами співтворчості та співробітництва. Серед таких можна виокремити мистецтвознавчі, теоретичні знання, музично-педагогічні та сугестивні здібності, знання щодо протікання психічних процесів, психологічних особливостей людини та навіювальних засобів впливу на неї.

Комунікація між партнерами у навчально-виховному процесі залежить від компетентності викладача щодо використання сугестивних технологій, вмінь та навичок їхньої практичної реалізації, які дозволять розкрити внутрішній потенціал для розуміння та створення власної концепції прочитання музичного твору, вироблення індивідуального виконавського стилю.

Також значну роль у здійсненні навіювання відіграє підготовка викладача-сугестолога. З цього приводу М. Каспарова зазначає, що для викладача, як хорошого сугестора, для здійснення впливу на учнів важливого значення набувають уміння бути авторитетним і привабливим, спокійним як зовні так і внутрішньо й одночасно виразним і емоційним, уміння почувати себе безпосередньо в учнівському оточенні, володіти інтелектуальними, вольовими та

характерологічними якостями та здібностями.

Виокремлення комунікативно-компетентнісного компоненту в структурі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики пов'язано з тим, що даний компонент передбачає використання студентами вербальних, невербальних і музично-виконавських засобів навіювання у спілкуванні з іншими учасниками навчального процесу. Завдяки мові, як вербальному засобу спілкування, обговорюються питання щодо творчості митців, їхніх стилістичних особливостей, художніх цінностей, висловлюються власні думки з різних музичних питань. Таким чином, у процесі творчої взаємодії між викладачем і студентом відбувається усвідомлення власних уподобань, орієнтацій, що призводить до розуміння себе та інших партнерів спілкування. З цього приводу В. Ражніков зазначає, що основою музичного навчання має бути індивідуально-особистісне ставлення до засвоєння музичних творів, безперервний розвиток особистості зі застосуванням творчо-особистісного стилю керівництва.

Таким чином, використання викладачем спеціальних прийомів і засобів навіювання, створення загальної атмосфери навчання, вільне володіння музичним інструментом, своїми відчуттями, емоційна передача художньої ідеї музичного твору, виявлення викладачем свого «Я» здійснює сугестивний вплив на студентів у процесі музично-виконавської підготовки, створює умови для налагодження комунікативних зв'язків, формування високого рівня музичної культури майбутніх учителів музики.

У музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музики використання міміки, жестів, пауз, пластичних рухів, погляду, положення тіла (невербальних засобів), посилює вплив викладача на студента з метою допомоги особистості проявити свої здібності та можливості, креативність та ініціативність. Щодо музично-виконавського спілкування, то воно передбачає спільне інтонування, наспівування або гру на музичних інструментах.

Незважаючи на те, що у процесі музично-виконавської підготовки дотримання «суб'єктно-суб'єктних» відносин передбачає рівноправність партнерів спілкування, однак домінуючу роль все ж виконує викладач. Стиль взаємин між учасниками навчання залежить від психологічного клімату, готовності викладача до керівництва, урахування індивідуально-типологічних особливостей особистостей.

Отже, за таких умов побудова комунікативних відносин між викладачем та студентом дозволить розкрити внутрішній світ майбутніх учителів музики, самовиразитись та самореалізуватись у творчій діяльності, досягти висот професійної майстерності.

Ми вважаємо, що важливу роль у спілкуванні суб'єктів навчального процесу відіграє емоційна культура викладача. За В. Поплужним, емоційна культура – це складне динамічне утворення, яке включає в себе велику кількість почуттів та різних емоційних відгуків, розуміння почуттів людей навколо себе, усвідомлення своїх власних почуттів та емоційної поведінки. Вона напряму залежить від установок, потреб та інтересів особистості й змінюється відповідно до них. На думку А. Белкіна, феномен емоційної культури представляє собою поєднання ідей та думок, завдяки яким людина сприймає світ у його багатоманітності, прагне до найвищих благородних почуттів. Як зазначає І. Могілей, емоційна культура майбутнього вчителя включає в себе розуміння власного та учнівського настрою, уміння керувати своїми емоціями, здатність відчувати емоційну атмосферу заняття та впливати на неї [4].

Погоджуючись з думкою науковців щодо емоційної культури, ми вважаємо, що використання сугестивних технологій у музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музики дозволить зняти емоційне напруження у спілкуванні викладача зі студентом або студента зі слухачською аудиторією, боротись із нервово-психічними перенавантаженнями начального процесу, сприятиме швидкому відновленню сил та досягненню емоційної рівноваги.

Доречно зазначити, що музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики передбачає участь у різного роду творчих заходах з публічними виступами перед слухачами. Кожен музикант хвилюється, тому рівень його емоційного напруження зростає. Як зауважує Є. Джекобсон, емоційне напруження супроводжується м'язовим напруженням. Науковець розробив методику, яка базується на використанні довільного самонавіювання і дозволяє вибірково впливати на негативні емоції завдяки зняттю напруження у відповідній групі м'язів. Таким чином, використання формул самонавіювання у процесі музично-виконавської діяльності сприятиме збалансованості емоційного рівня майбутнього вчителя музики та дозволить професійно виконати музичний твір.

У музично-виконавській підготовці

майбутніх учителів музики з використанням сугестивних технологій значну роль відіграє такий компонент структури емоційної культури викладача як емпатія. Вона дозволяє відчувати проблеми студентів, допомагає уникнути конфліктів у спілкуванні під час індивідуальних та групових занять. На думку С. Головіна, емпатія – це проникнення в переживання іншої особистості, розуміння емоційного стану. У спілкуванні партнерів, за Т. Василюшиною, емпатія дозволяє проникнути у внутрішній світ емоційних переживань один одного і таким чином сприяє взаєморозумінню, вмінню знаходити у процесі міжособистісної взаємодії засоби її регуляції. Дослідник Г. Ципін стосовно ролі емпатії в підготовці студентів зауважує, що «музичне мистецтво за своєю природою покликане викликати емпатію та розвивати її» [6, с. 12].

Отже, емпатія у музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє викладачеві «занурюватись» у стан своїх студентів, сприяє налагодженню міжособистісних стосунків та уникненню конфліктних ситуацій. Для розуміння внутрішнього світу вихованців, сприйняття їхніх проблем, як власних, викладач повинен бути компетентним щодо їхніх психологічних особливостей. Саме завдяки емпатії в процесі міжособистісного спілкування активними виступають обидві сторони, здійснюється сугестивний вплив не тільки викладача на студента, але й студент також впливає на свого співрозмовника. Важливою є й внутрішня психологічна готовність викладача, його моральний та емоційний стан, сприятлива атмосфера, комунікативні якості, від яких залежить процес передачі, розуміння музичного матеріалу студентами та його публічне виконання.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Можна зазначити, що володіння викладачем професійними знаннями у галузі музичного мистецтва, музично-виконавські вміння та навички, компетентність щодо використання сугестивних технологій у навально-виховному процесі сприятимуть розкриттю художнього задуму автора мистецького твору, утворенню особистісних смислів майбутніх учителів музики через пропущення музичного матеріалу крізь власне «Я» та особистісне переживання художнього тексту, який також здійснює вплив на слухача засобами музичної виразності. Високий рівень емоційної культури викладача та володіння ним сугестивними засобами навчання дозволить навчальний матеріал передавати студентам у емоційно збагачених,

яскравих образах і, завдяки установці на їхнє сприйняття, слугуватиме проникненню в сутність та розуміння даного матеріалу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Економова О. С., Бахонько Н. М. Формування навичок музично-педагогічного спілкування як передумова самостійної професійної діяльності майбутнього педагога-музиканта / О. С. Економова, Н. М. Бахонько // Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – Вип. 2 – С. 122–134.

2. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – Москва: Политиздат, 1988. – 319 с.

3. Козир А. В., Федоришин В. І. Вступ до акмеології мистецької освіти: навч.-методич. посіб. / Алла Володимирівна Козир, Василь Ілліч Федоришин. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 263 с.

4. Могилей І. В. Формирование эмоциональной культуры будущих учителей музыки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / И. В. Могилей. – Кривой Рог, 2000. – 18 с.

5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – Київ: Освіта України, 2008. – 274 с.

6. Психология музыкальной деятельности. Теория и практика: учебное пособие для студентов музыкальных факультетов высших педагогических учебных заведений / Под. ред. Г. М. Цыпина – Москва: Академия, 2003. – 368 с.

7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник / О. П. Рудницька. – Київ: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.

REFERENCES

1. Ekonomova, O. S., Bakhonjko, N. M. (2001). *Formuvannia navychok muzychno-pedahohichnoho spilkuvannia*. [Formation of musically pedagogical communication skills as a prerequisite of independent professional activity of future music teacher]. Kyiv.

2. Kagan, M. S. (1988). *Mir obscheniya: Problema mezhsobektnyih otnosheniy*. [The world of communication: The problem of intersubject relations]. Moskva: Polytyzdat.

3. Kozyr, A. V., Fedoryshyn V. I. (2012). *Vstup do akmeolohii mystetskoi osvity*. [Introduction to artistic education acmeology]. Kyiv.

4. Mogiley, I. V. (2008). *Formirovanie emotsionalnoy kulturyi buduschih uchiteley muzyki*. [Formation of the emotional culture of future music teachers]. Krivoy Rog.

5. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin)*. [Art Pedagogy (Theory and methodology of teaching artistic disciplines)]. Kyiv: Osvita Ukrainy.

6. Psykholohyia muzykalnoi deiatelnosti. Teoriya y praktyka. (2003). [Psychology of musical activity. Theory and practice]. Moskva: Akademiya.

7. Rudnytska, O. P. (2002). *Pedahohika: zahalna ta mystetska*. [Pedagogy: general and artistic]. Kyiv: TOV «Inrterprof».

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МІЩАНЧУК Вікторія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія і методика мистецької освіти, використання інноваційних технологій у сучасній мистецькій освіті в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MISHCHANCHUK Viktoriia Mykolaivna – Candidate of Pedagogic Sciences, Head of the Department of Musicology, Instrumental and Choreographic preparation of Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methodology of artistic education, use of innovative technologies in contemporary artistic education in Ukraine.

Дата надходження рукопису 05. 04. 2017 р.

УДК: 373.5.016:7

МОГІЛЕЙ Ірина Владиславівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: mogileyiv@gmail.com

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ
НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах реалізації Державної національної програми «Освіта» перебудова технологій навчання відкриває перед дитиною можливості як для самопізнання, так і прояву своїх творчих сил. Вищою метою навчально-виховної діяльності стає пробудження у дитини прагнення до співтворчості, оскільки будь-яка творчість, з одного боку, є найбільш повним втіленням пізнання реальної дійсності, а з іншого – оптимальним проявом сутнісних сил людини, який полягає у творенні якостей особистості, необхідних для її продуктивної творчої роботи.

Світ художньої культури займає особливе місце в розвитку творчої активності школярів. По-перше, розвиток уяви, асоціативного мислення, емоційності, чутливості та інших якостей, що входять до структури творчої активності, не складає абсолютно ізольованої діяльності. По-друге, розвиток творчої активності має велике значення, оскільки збагачує особу духовно. Успіх творчої діяльності залежить від наявності в учнів мотивів навчання, позитивного ставлення до процесу засвоєння художніх знань. Вчитель має сприяти тому, щоб процес навчання на уроці був творчим, ставити перед школярами цікаві творчі завдання.

Задля розв'язання окресленої проблеми важливий пошук нових та сучасних форм, методів та засобів. Основними формами розвитку творчої активності старшокласників є уроки художньої культури, мистецтвознавчі

гуртки, позакласна художня діяльність, програвання творчих ситуацій, розповідь, бесіда на творчу тему. Серед можливих шляхів варто зазначити використання на уроках художньої культури різноманітних творчих завдань, які формують духовну потребу у постійному спілкуванні зі світом прекрасного. Водночас існують суперечності між необхідністю навчання, орієнтованого на формування особистості, здатної активно й творчо реагувати на мистецтво, і незначною кількістю відповідних, достатньо обґрунтованих дидактичних матеріалів; потребою розуміння сутності творчої активності й невизначеністю розробки цього складного особистісного утворення; доцільністю використання цілої низки творчих завдань для розвитку творчої активності старшокласників. Визначені суперечності складають суть обраної нами проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема творчості та творчого розвитку особистості розглядається досить ґрунтовно у дослідженнях відомих представників філософської думки, психологів, педагогів (Аристотель, М. Бердяєв, Г. Гегель, А. Івін, І. Кант, Б. Лезін, І. Палашкіна, Сократ, В. С. Соловйов, Л. Фейербах, В. А. Цапков; Р. Арнхейм, Л. Виготський, Н. Лейтес, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Е. Фромм, П. Якобсон; А. Алексюк, В. Андреев, М. Блох, І. Гадалова, В. Євдокимов, І. Лернер, Л. Момот, В. Сухомлинський, Н. Тализіна, І. Фелющенко).